

XV. reál- és humántudományi Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia (ETDK)

Kolozsvár, 2012. május 10–13.

A Kolozsvári Egyetem megalakulásának körülményei

1868-1873

Szerző:

Mátyás Zoltán

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Történelem és Filozófia Kar, Levéltárтан szak,
alapképzés, III. év

Témavezető:

dr. Pál Judit docens,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, Történelem és Filozófia Kar, Magyar Történeti
Intézet

Az egyetemalapítás előzményei

Kolozsvár már a középkortól Erdély egyik legfontosabb oktatási központja volt. Adódik ez földrajzi helyzetéből, de abból is, hogy a város otthont adott felekezeti és világi iskoláknak, főiskoláknak. Elég ha a különböző felekezetek kollégiumait, vagy a Báthory István által 1581-ben alapított Akadémiát – „Jézus Társaság Kollégiuma” – említem. Azonban vita tárgyát képezi a mai napig is, hogy Kolozsváron mikortól számítható egyetemi oktatás. Egy dolgot biztosan tudunk: az 1872. XIX. tc.¹ értelmében a Kolozsvári Egyetemet felállították és ezzel megkezdődött azt a szellemi tevékenység amely meghatározó volt az ország, de még inkább Erdély tudományos életében és amely tevékenysége a mai napig tart.

Az egyetem létrehozásának ötletét és az események kiindulópontjának pontos idejét nem lehet meghatározni. Már az 1848-as uniós bizottság – amely ugyanazon évben az Erdély és Magyarország egyesítésében játszott kulcsfontosságú szerepet² – idején elhangzott egy esetleges kolozsvári egyetem felállításának szükségessége és terve³. Én mégis 1867. októberét tekintem az események kiindulópontjának, ugyanis ekkor a Kolozsvári Királyi Jogakadémia tantestülete egy javaslatot tett, hogy egyesülve az Orvos-sebész Intézettel egy egyetemet alkossanak⁴. Véleményem szerint, a tantestület tanárai a javaslat sikerességéből azt remélték, – amellet hogy Erdély külön egyetemet kap – hogy intézetük egyetemmé válása hozzájárul karrierjük fejlődéséhez és fizetésük növekedéséhez is.. A javaslatot fölterjesztették Eötvös

1 1872. XIX. tc. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5553> (2012-04-16.)

2 Pál Judit: Unió vagy autonómia? Erdély autonómiájának törvényi szabályozása. *Magyar Kisebbség*, XIV. évf. (2009) 1-2. sz. <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/06pal.pdf>

3 Makkai László: A kolozsvári m. kir. Ferencz József Tudományegyetem története. In: *Erdély magyar egyeteme Az erdélyi egyetemi gondolat és a M(agyar) K(irályi) Ferenc József Tudományegyetem története*. Szerk. Bisztray Gyula, Szabó T. Attila. Tamás Lajos. Kolozsvár, 1941. 153.

4 Szögi László–Varga Júlia: *A szegedi tudományegyetem és elődei története* I. rész. *A Báthory-egyetemtől a Kolozsvári Tudományegyetemig 1581–1872*. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged 2011. 270.

József vallás- és közoktatásügyi miniszter elé, aki 1868. február 8.-án fölszólította a két intézmény tanári karát, hogy egy részletes tervezetet dolgozzanak ki az egyetem felállításáról⁵. A két tanári kar terve alapján az egyetemet három karnak kellene alkotnia: orvosi-, jogi- és bölcsészeti kar.

1869 szeptemberében Eötvös Kolozsvárra utazott, hogy a helyszínen tájékozódjon az egyetem felállításának lehetőségéről⁶. Az új egyetem otthonául nem csak Kolozsvár volt az egyedüli jelölt. Pozsony és Zágráb (a horvát fővárosban 1874-ben nyitották meg a tudományegyetemet) is elhangzott mint lehetséges egyetemi helyszín az országgyűlési viták alkalmával. Ezért volt fontos a kolozsváriak számára a vallás- és közoktatásügyi miniszter meggyőzése. De az erdélyi város igencsak jó eséllyel indult a versenyben, ugyanis három fontos érv szólt mellette. Először is, Erdély történelmi múltjából adódóan az országrész és Kolozsvár a vallásszabadság és egyenlőség nevében fejlődhetett, ami lehetőséget biztosított arra, hogy a különböző felekezetek iskolákat és főiskolákat tarthassanak fent. Így a város már komoly oktatási múlttal rendelkezhetett a XIX. század végén. A Római Katolikus Főgimnázium, valamint a református és unitárius kollégium létezése azonban azzal a „mellékhatással” járt, hogy 1872-ben az egyetem megnyitása idején az egyetem karai közt nem látjuk a teológia kart, – pedig Eötvös első látogatásakor ez még tervben volt. Végül pont azért nem jött létre, mert a fent említett felekezeti intézetek léteztek és jól működtek. Másodszor, a korszakban létezett és Kolozsváron működött a már említett Orvos-sebészeti Tanintézet, valamint a Királyi Jogakadémia. Nem szándékom a két intézmény történetét bemutatni, csupán jelentőségüket emelném ki. A két intézetnek tantermei voltak és könyvtárral rendelkeztek. Belső szerkezete nem sokban tért el egy egyetemi kartól, így kevesebb munkával volt létrehozható az orvosi- és a jogi kar. Ezen intézményeknek a tanári kara képezte talán a legfontosabb tényezőt amely a megalakulásban szerepet játszott és az egyetem létrejötte után ők alkották a gerincét a Kolozsvári Egyetem tantestületének. Harmadszor, kiemelkedő fontossággal bírt az Erdélyi Múzeum-Egyesület, az egyetem helyszínének kiválasztása szempontjából. Az egyesület köré csoportosuló tudós társaság, valamint az EME gyűjteményei és könyvtára is egyaránt nélkülözhetetlennek számítottak a tervezett egyetem számára.

⁵ Makkai: i.m. 153.

⁶ Gaal György: *Egyetem a Farkas utcában*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, Kolozsvár, 2002. 39.

A fenti tényezők megvizsgálása után, Eötvös maga is láthatta, hogy nemigen található megfelelőbb helyet az új egyetem számára.

Az oktatásügyi miniszter által 1870. április 7. benyújtott 429. számú törvényjavaslat, Kolozsváron felállítandó egyetemről a következő elképzeléseket tartalmazta a karokra nézve: Bölcsészet, nyelvészet és természettudományi kar, Orvosi kar, Jog- és államtudományok kar, valamint egy Tanárképző intézet (a Bölcsész karhoz kapcsolva)⁷. Láthatjuk, hogy itt a korábbi elképzelésekkel szemben már megjelent a Bölcsészet és Természettudományok mint új kar. Eötvös József betegsége és halála, valamint az időközben kitörő francia-porosz háború miatt az egyetem ügyének tárgyalása azonban folyamatosan elhúzódott.

Az egyetem létrehozásának következő tervezete Eötvös utódjától Pauler Tivadar vallás- és közoktatásügyi minisztertől (1871 - 1872) származik. Ő átvette Eötvös terveit és a karokat kiegészítette egy negyedik, Matematika- és Természettudomány fakultással. Hasonlóval Európában csak a tübingeni egyetem rendelkezett⁸, ezért valószínűnek tartom, hogy e kar felállítása mintegy teszt – és a német típusú egyetem lemásolása – volt Európa ezen keleti vidékén. A tárgyalások viszont újból elhúzódtak, Pauler Tivadaron pedig a nyomás egyre nőtt, ezért az uralkodóhoz fordult, aki 1872. május 29-én engedélyezte az egyetem felállítását⁹ valamint megbízta a minisztert a tanári pályázatok összeállításával és az épületek kijelölésével¹⁰. Ezért Pauler Tivadar, Lónyai Menyhért miniszterelnök és Tisza Lajos közlekedésügyi miniszter társaságában Kolozsvárra látogatott, ahol kijelölték és átadták a leendő egyetemi épületeket.¹¹

Közben Pauler Tivadar helyébe Trefort Ágoston lép, aki 1872. szeptember 17-én immár benyújtotta a végleges törvényjavaslatot, az új Matematika és Természettudományok fakultással bővítve az egyetem szerkezetét¹². Az egyetem költségvetésében a következő összegeket sorolták fel: 60.600 forint felállítási költség, valamint 41.734 forint az október,

7Uo.. 39.

8 Makkai: i.m. 156.

9 Gaal: i.m. 43.

10 Szögi –Varga: i.m. 274.

11Gaal : i.m. 43.

12 Szögi –Varga: i.m. 274

november és decemberi költségekre¹³ A törvényjavaslat megszavazása után Ferenc József 1872. október 12-én szentesíti az 1872. évi XIX. és XX.¹⁴ törvénycikkeket melyek előírják Kolozsvári Egyetem felállításának mikéntjét.

Az egyetem szervezése

Ezután a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium egy sor rendeletet bocsátott ki, amelyekben szabályozta a megalakulás körülményeit. A következőkben ismertetem e néhány hetes folyamatot, amely befejeztével 1872 novemberére egy ténylegesen működő egyetemet találhatunk Kolozsváron.¹⁵

Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter, már 1872. október 7-én kelt levelében meghatározta a következőket¹⁶: először is, a megalakulás levezetésére miniszteri biztosnak kijelölte gróf Mikó Imrét¹⁷. Azt hiszem, erre a feladatra nem is találhatott volna alkalmasabb személyt a miniszter, ugyanis Mikó maga is az erdélyi tudományosság és a Kolozsvári Egyetem egyik legnagyobb támogatója – és egyben képviselője – volt¹⁸. Így „Erdély Széchenyije” vezethette a különböző karok és intézmények felállításának procedúráját, valamint folyamatosan közvetített a minisztérium felé.

A miniszteri biztos első feladata volt, hogy a pályázatot megnyerő tanárokat – szám szerint 39-et – összehívta az eskütételre. A hivatalos eskütétel után, a dékánok, prodeánok és a rektor megválasztása következett. A tanári testület karonként külön-külön összegyűlt és megválasztották dékánjukat és prodeánjaikat. Ezen gyűlések mindegyikét a miniszteri biztos vezette. Miután a tanárok megválasztották dékánjaikat, a rektorválasztás következett. A karok tanári testülete ezután újból összeült – ezúttal a dékán vezetése alatt – és kijelölték maguk

13 Gaal: i.m. 44.

14 1872. XIX - XX tc. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5554> (2012-04-16)

15 Jelen írásban először végigveszem Trefort Ágoston leiratában foglaltakat és eltekintek az események kronologikus felsorolásától.

16 *A Ferenc József Magyar Királyi Tudományegyetem tanácsához intézett elvi jelentőségű rendeleteinek gyűjteménye az 1872/73 – 1898/99 tan évekről.* Kolozsvár, 1900. 1-5. old.

17¹⁷ Gaal: i.m. 45.

18¹⁸ Gróf Mikó Imre és a Kolozsvári Egyetem kapcsolatáról pontosabban tájékozódhat az olvasó Egyed Ákos: *Gróf Mikó Imre.* [Charta, Sepsiszentgyörgy, 2007]. című kötetében.

közül a rektor választókat. A rektorválasztók a dékánokkal és prodékánokkal kiegészülve összegyűltek, ahol ismét gróf Mikó Imre elnöklése alatt döntött el, hogy ki lesz a Kolozsvári Egyetem első rektora. Ez azonban bizonyos feltételekhez volt kötve: Trefort leiratában utasította a miniszteri biztost és az egyetemet, hogy az első rektor a jog- és államtudomány karról, a prorektor pedig a mennyiségtan- természettudományi karról választandó. A következő tanévben, – ugyanis minden évben újraválasztották az egyetem legfelsőbb vezetőjét – az orvosi karról kellett rektort választani, az azt követő évben a bölcsészet, nyelv- és történettudomány karról, a sort pedig a matematika- természettudományi kar zárta. Prorektornak mindig az előző évi rektort nevezték ki – az első évtől eltekintve. A választások nyomán, a Kolozsvári Egyetem első rektora Berde Áron lett. Berde már korábban is vezető funkciót töltött be a Királyi Jogakadémián mint annak igazgatója. Helyettesül az erdélyi természet-tudományok – de nem csak – egyik legrepresentatívabb képviselőjét választották meg, Brassai Sámuel. A rektor és prorektor megválasztásával megszűnt Mikó Imre megbízatása. A miniszter által elhatározott következő teendő az egyetem tanrendjének megállapítása volt.

A miniszter a tanárképezde felállításának mikéntjére vonatkozóan is rendelkezett: meghatározta, hogy ez a Matematika- és természettudomány karhoz és a Bölcsészeti karhoz kapcsolva állítandó fel.

Az egyetem megalakulásával egy időben, a Vallás- és Közoktatásügy Minisztérium pénzt különített el a költségvetésből a Kolozsvári Egyetemen tanuló szorgalmas diákok számára. Így, az egyetem hallgatói 20 állami ösztöndíjat kaptak – ezen kívül több más adományozó révén, más ösztöndíjakat is kiosztott az intézmény – melyek fejenként 300 forintot biztosítottak az arra érdemes diákoknak. Ezen ösztöndíjak karok közötti elosztásáról és kiosztásáról az egyetem vezetősége döntött.

Minden tanári, dékáni vagy akár rektori kinevezést a minisztérium jóváhagyásával lehetett csak megtenni. Az egyetem megválasztotta őket, javaslataikat először a minisztériumhoz küldték, ahol ha jóváhagyják azokat, akkor megtörtént a kinevezés¹⁹. Ekképp az egyetem „szabadsága” folyamatosan ellenőrizve volt. November 6-án megérkezett a minisztériumi távirat, amelyben jóváhagyták Berde és a többi vezetői tisztséget betöltő

¹⁹ Arhivele Naționale Române, Filiala Județeană Cluj (A Román Országos Levéltár Kolozs megyei Igazgatósága, a továbbiakban: ROLKmlg). Fondul Universității „Francisc Iosif” din Cluj (A kolozsvári „Ferenc József Tudományegyetem fondja). Beadványi jegyzőkönyv, 1872. november 7. 16. old.

személy kinevezését. Így november 10-én sor került a rektor beiktatására és az egyetem ünnepélyes megnyitására, természetesen kellő sajtó visszhang mellett. Az egész város ünnepelt. Beiktatás, díszebéd, színházi előadások tették ünnepélyesebbé Kolozsvár történetének ezen fontos eseményét.²⁰ Lényegében ez a nap zárta a felállítás körüli szervezkedéseket, ugyanis november 11-én az egyetem megkezdte működését most már a diákokkal.

Az egyetem szíve, a diákság. A hallgatóság etnikai hovatartozás szerint változatos volt, ugyanakkor legnagyobb számát a magyarság tette ki. Az 1872/73-as tanévbe beiratkozó diákok etnikai hovatartozás szerinti csoportosítása a következőként néz ki: teljes létszám 596, ebből 468 (78,52%) magyar, 70 (11,74%) román, 50 (8,38%) német, 8 (1,34%) szlovák.²¹ Az oktatási nyelv magyar.

Az előadások rendezésére és a tanrend megfogalmazására a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium leiratot intézett az egyetemhez amelyben²² leírták, hogy milyen módon kell szervezni és nyilvánossá tenni az egyetem tanrendjét. A tanárok egy rövid írásos összefoglalót készítettek, amelybe belefoglalták, hogy milyen tantárgyat, milyen terjedelemben, hol akartak tartani és mennyi órapénzt kértek azért, az írást pedig átadták dékánjuknak. A dékán a kar közgyűlésén felolvasta a terveket és vitának engedett helyet, hogy minden tanszék a saját érdekeit megvédhesse. A végrehajtást a szavazatok többsége döntötte el. Az előadásokkal kapcsolatban a minisztérium a következőkre hívta fel az egyetem figyelmét: azon előadások, amelyeknek tárgya ugyanaz, időben egybeeshetnek, valamint azon tárgyak amelyek kiegészítik egymást, vagy egyiket a másik nélkül nem lehet megérteni, egymás után kell következzenek. A rendelet megszabja, hogy egy előadás egy óránál többet nem tarthat, csak ha a különleges tananyag igényli, akkor meg lehet hosszabbítani fél órával, de csak abban az esetben, ha az más tantárggyal nem ütközik. Valamint ha az előadás két órát igényel, akkor abból egyet délelőtt és egyet délután kell megtartani. A leirat a tanároknak bízta, hogy egyes előadásoknál a vasárnapokon és ünnepnapokon kívül más szünetnapra van-e szüksége. Ha ezeket betartva sikerült egy tervezetet elkészíteni, akkor a rektor összeült dékánjaival és ők is

²⁰ Gaal : i.m. 46.

²¹ Csucsuj István, Universitatea „Ferenc József” între anii 1872-1919 (A „Ferenc József” Tudományegyetem 1872-1919 között). In: *Istoria Universităţii „Babeş-Bolyai”*. Red.: Ovidiu Ghitta, Mega, Cluj-Napoca, 2012. 122.

²² Arhivele Naţionale Române, Filiala Judeţeană Cluj (ROLKmlg). Fondul Universităţii „Francisc Iosif” din Cluj (A kolozsvári „Ferenc József Tudományegyetem fondja). *1872-1873-as tanévre vonatkozó iratok* dátumot és oldalszámot nem tudok.

megvitatták a tanrendet. Erre azért volt szükség, mert nem elég, hogy az órarend karokon belül megfelelő rendszerben van, ennek összhangban kellett lennie a többi fakultás órarendjével is, mivel az egyetem hallgatóinak egyszerre több kar tantárgyait kellett hallgatniuk, ha szakmájuk úgy kívánta. Kiváltképp fontos ez a Bölcsész karra nézve, ugyanis ezen fakultás egyetemessége miatt más karok hallgatói által is gyakran látogatott volt. A felső vezetők gyűlésén született eredményt a dékánok újból tanáraik elé vitték, ahol megbeszélték a rektor és dékánok által tett változásokat. A tanrendet azután elküldték helybenhagyásra a Vallas- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz. Az egyetemi tanács október 25-én küldte ezt el²³, a helybenhagyott változat pedig november 4-én érkezett meg.²⁴

Az így elkészített és helybenhagyott tanrendet ezután kinyomtatták, néhány példányt megküldtek a minisztériumnak, a Pesti Tudományegyetemnek, valamint külföldi egyetemeknek is. Maga a tanrend egy többoldalas nyomtatvány, amely két féle képpen csoportosítja az órákat: karok és tanórák szerint. Az elsőben csak az egyes karok tanórait tüntették fel, amely a szabályrendelet szerint az előadások tulajdonképpeni meghirdetése. Ebbe belefoglalták a tantárgy pontos tartalmát, valamint ennek terjedelmét, az előadás megtartásának pontos idejét, az előadó nevét és hogy a tantárgy ingyenes-e vagy fizetni kell érte. Kimondták, hogy a tanrendet „az egyetemi tanulókra nézve olcsó árért megszerezhetőkké kell tenni”²⁵ – amellet, hogy az egyetem fekete táblájára is fölkerült.

A téli szemeszterben a következő előadásokat hallgathatták meg a diákok az egyetem első téli szakába²⁶. Valamint a következőkben különbözött a tanrend a Pesti Tudományegyetemétől²⁷. Először nézzük a jog- és államtudomány kart:

23²³ Uo. Beadványi jegyzőkönyv, 1872. okt. 25, 5. old.

24²⁴ Uo. Beadványi jegyzőkönyv, 1872. nov. 4. 15. old.

25 Uo. *1872-73-as tanévre vonatkozó iratok* dátumot és oldalszámot nem tudok.

26 *A kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXII-III tanév téli szakára.* Nyomtatott Stein J. Magyar Királyi Egyetemi Nyomdásznál, Kolozsvár, 1872. 10-15.

27 *A Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrende az MDCCCLXXII-III tanév téli szakára s az 1873-ra kitűzött jutalomtételek.* Nyomtatott a Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomdában, Buda, 1872. 1.-31.

Jogi kar	
Tantárgy	Tanár
<i>Egyetemes jogtörténet</i>	Dr. Óváry Kelemen
<i>Magyar közjog</i>	Dr. Korbuly Imre
<i>Magyar közigazgatási jog</i>	Ugyanaz
<i>A statisztika elmélete és az európai államok statisztikája</i>	Dr. Vályi Gábor
<i>Római jogtörténelem és institúciói</i>	Dr. Groisz Gusztáv
<i>Büntető jogtan</i>	Ugyanaz
<i>Magyar polgári törvénykezési rendtartást</i>	Dr. Plosz Sándor
<i>Váltó- és kereskedelmi jog</i>	Ugyanaz
<i>Magyar és erdélyi magánjog</i>	Dr. Kolozsvári Sándor
<i>Adományrendszer</i>	Ugyanaz
<i>Jog- és államtudományok Encyclopediája</i>	Dr. Jenei Viktor
<i>Észjog alaptan és s a magánjog fő elvei</i>	Ugyanaz
<i>Ausztriai magánjogot</i>	Dr. Haller Károly
<i>Dr. Hofman Pál általános magánjogi törvénykönyv tervezeteit</i>	Ugyanaz
<i>Egyházjog</i>	Dr. Csáky Viktor
<i>Nemzetgazdaságtant</i>	Berde Áron
<i>Bankrendszer</i>	Ugyanaz
<i>Alkotmányi és közigazgatási politika</i>	Dr. Concha Győző
<i>Az önkormányzatról</i>	Ugyanaz
<i>Törvényészéki orvostant</i>	Dr. Fodor József
<i>Hűbériség, a protestáns egyházjog, a bányajog és a hazai jog története</i>	Elhalasztották a következő félévre

A Pesti Tudományegyetemen ehhez képest jóval több tantárgyat kellett hallgatniuk a tanulóknak. Amíg Kolozsváron 20 tantárgyat oktattak, addig Budapesten 32 előadás volt hallgatható a Jogi fakultáson. Néhány olyan tantárgy ami Kolozsváron összevonva – és a nyári szakra halasztottak el – volt hallgatható mint pl. a *Hűbériség, a protestáns egyházjog, a bányajog és a hazai jog története* a fővárosban ezeket megtartották és külön tantárgyakként oktatták. Olyan tantárgyak mint pl. az *Elvont bölcsélet, Magyarország jogtörténete* vagy *Telekkönyvi rendtartás* tantárgyakat Kolozsváron egyáltalán nem tanították. Voltak olyan tantárgyak is, amelyeket csak az ország második egyetemén adtak elő, mint pl. a *Bankrendszert* melyet a rektor tanított vagy az *Adományrendszer* tantárgya. A *Magyar magánjog* Kolozsváron kibővült *Erdélyi magánjoggal*.

Az Orvosi kar esetében:

Orvosi Kar	
Tantárgy	Tanár
<i>Különös kór és gyógytant</i>	Dr. Machik Béla
<i>Mellkórismeret</i>	Ugyanaz
<i>Gyakorlati szülészeti és női gyógyászat</i>	Dr. Maizner János
<i>Elméleti szülészeti és gyógyászat</i>	Ugyanaz
<i>Gyógyszerismeret</i>	Dr. Ajtai Sándor
<i>Általános kór- és gyógytan</i>	Ugyanaz
<i>Különös sebészeti kór és gyógytant</i>	Dr. Brand József
<i>Gége és fültükrészlet</i>	Ugyanaz
<i>Sebészeti műtéttant</i>	Ugyanaz
<i>Előkészítő sebészetet</i>	Ugyanaz
<i>Leíró bonctan</i>	Dr. Czifra Ferenc
<i>Bonczani gyakorlatokat</i>	Ugyanaz
<i>Tájbontan</i>	Ugyanaz
<i>Élettant</i>	Dr. Török Aurél
<i>Bevezetés az orvostanba</i>	Ugyanaz
<i>Elméleti kór-bonctant</i>	
<i>Korbonczai gyakorlatok és kórszövettani vizsgálatokat</i>	Dr. Genersich Antal
<i>Kórszövettani gyakorlatokat</i>	Ugyanaz
<i>Az emberi élősdiek (paraziták)</i>	Ugyanaz
<i>Gyakorlati szemészet</i>	Dr. Schulek Vilmos
<i>Szemtükrészlet</i>	Ugyanaz
<i>Elméleti sebészet</i>	Ugyanaz
<i>A szem fénytörései és alkalmazkodási rendellenességei</i>	Ugyanaz
<i>Élet- és kortani vegyészetet</i>	Dr. Plosz Pál
<i>Élet- és kórvegytani gyakorlatokat</i>	Ugyanaz
<i>Állatjárványtan és állati rendészet</i>	Mina János

A helyzet az Orvosi Karnál is hasonló mint a Jogi Karnál, azonban itt jóval nagyobb a tantárgyak számbeli különbsége. Kolozsváron 26 tantárgyat a Pesti Tudományegyetemen 45 különböző előadást kellett hallgatniuk az orvos növendékeknek, ami mellé még hozzájön a sebészeti tanfolyam. Van olyan eset is amikor változik a tantárgyak megnevezése de tartalmilag ugyanaz, viszont így is 19 olyan tantárgy volt a fővárosban ami Kolozsváron nem volt. Azt hiszem ez lényeges különbség. Néhány érdekesebb tantárgy ami csak Pesten volt hallgatható: *Az ásványvizekről, Fogászat, Tiszti orvosi eljárás, Fürdőgyógyászat, Erőszak sértésekről, Villamgyógyászat.*

A Bölcsészeti Kar esetében:

Bölcsészet Kar	
Tantárgy	Tanár
<i>Általános mennyiségtani és csillagászati bevezetés az időszámításba és ennek alapján egyiptomiak, babyloniak, görögök és rómaiak időszámítása Caesarig</i>	Finály Henrik
<i>Román nyelvtan, a román nyelv elemei</i>	Dr. Szilassy Gergely
<i>Román nyelv története a XVIII. században</i>	Ugyanaz
<i>A román nyelv eredete s történelmi fejlődése</i>	Ugyanaz
<i>Római irodalom története</i>	Szamosi János
<i>Plautus Pseudulusának értelmezése</i>	Dr. Homan Ottó
<i>Cicero oratorának magyarázata</i>	Ugyanaz
<i>Görög írás gyakorlatok</i>	Ugyanaz
<i>Görög syntaxis</i>	Ugyanaz
<i>Psychológia</i>	Felméri Lajos
<i>Neveléstan</i>	Ugyanaz
<i>Magyar irodalom történeté a XVI. században</i>	Imre Sándor
<i>A magyar nyelv története</i>	Ugyanaz
<i>A középkori államok alakulása, s a népek politikai, társadalmi és szellemi fejlődése és Európa főbb államai a XVI. században</i>	Ladányi Gedeon
<i>Demosthenes III. Philippikójának magyarázata</i>	Ugyanaz
<i>Homer Iliásának magyarázata</i>	Szamosi János
<i>Homer Iliásának magyarázata</i>	Ugyanaz
<i>Latin írásgyakorlat</i>	Ugyanaz
<i>Német irodalom története Opitzon kezdve</i>	Meltzl Hugó
<i>Német irodalmi conversatorium</i>	Ugyanaz
<i>A magyar vezérek és Szt. István kora</i>	Szabó Károly
<i>Bevezetés a philosophiába</i>	Szász Béla
<i>Régi philosophia története</i>	Ugyanaz

A fentihez képest a Pesti Tudományegyetem Bölcsészeti kara külön csoportosította tantárgyait *Bölcsészeti-, Történelemi-, Classica philológiai-, Matematikai-, Természettudományi-, Irodalmi nyelvészeti s nyelvtani-, Hadtudományi- és Ügyességek előadásokra* így lényegesen eltért a kolozsváritól. Összesen 125 tantárgyal a fővárosi egyetem igencsak magasra rakta a mércét, a versenyt Kolozsvár nem vehette fel az emellett szerény 23 tantárgyával. A magas számhoz hozzájárult az is, hogy Pesten a Bölcsészeti karon belül

történt a természettudományok és a hadtudományok oktatása is. Kolozsváron is próbálkoznak Hadtudományi előadásokkal de a Vallási- és Közoktatási Minisztérium a következő határozatot hozza 1873 szeptember 30.-án: „... a hadtudományi előadásokat kedvezőbb viszonyok beálltáig beszünteti”.²⁸

A Mennyiségtan- és Természettudományi karnál:

Mennyiségtan- és természettudomány kar	
Tantárgy	Tanár
<i>Általános kísérleti vegytan</i>	Dr. Fleicher Antal
<i>Kísérleti természettan</i>	Dr. Abt Antal
<i>Természettani gyakorlatok</i>	Ugyanaz
<i>Rezgés- és hangtan</i>	Ugyanaz
<i>Felsőbb mennyiségtan</i>	Martin Lajos
<i>Általános állattan és összehasonlító bonctan</i>	Dr. Entz Géza
<i>Elemi mennyiségtan, algebra és egyenletek</i>	Brassai Sámuel
<i>Elemi mennyiségtan gyakorlatok</i>	Ugyanaz
<i>Járványtan</i>	Koch Antal

A Pesti Tudományegyetem ugyan nem rendelkezett külön természettudományi fakultással, de mint ahogy már említettem a Bölcsészeti Kar keretein belül létezett egy külön csoport a természettudomány tantárgyak számára. De így is, 19 tantárgyával messze fölülmúlja a kolozsvári fakultást 9 tantárgyát és ekkor még nem számoltam oda a *Matematikai* előadáscsoportot.

A fentiekén kívül, a Pesti Tudományegyetem rendelkezett egy Hittani karral, mely Kolozsvár egyetemében nem volt és amely 14 tantárgyával kiemelkedő képzést nyújtott a teológus növendékek számára.

Összességében elmondható, hogy bár nehéz körülmények között jött létre Kolozsvár egyeteme, mégis sikeresen kezdte meg az erdélyi értelmiség képzését. Bár a Pesti Tudományegyetem mellett mindig csak másodlagos tudott lenni, egyetlen tudományegyetemként a Királyhágón túl fontos szerepet játszott és játszik a mai napig is a régió tudományos életében. Az itt tanult vagy éppen dolgozott diákok és tanárok számára dobbantót jelentett, valamint a szellemi munkát végzők számára teret és lehetőségeket szolgáltatott. Ugyan az 1872-ben felállított egyetem fejlődése 1919-ben megtört, de

²⁸ Arhivele Naționale Române, Filiala Județeană Cluj (ROLKmlg). Fondul Universității „Francisc Iosif” din Cluj (A kolozsvári „Ferenc József Tudományegyetem fondja). Beadványi jegyzőkönyv, 1873 szeptember 30. 101. old.

Kolozsvár egyetemi város maradt, így napjainkban is érezhető az 1872-ben létrehozott egyetem szelleme.

Bibliográfia

- **Levéltári források:**

1. Arhivele Naționale Române, Filiala Județeană Cluj (A Román Országos Levéltár Kolozs megyei Igazgatósága). Fondul Universității „Francisc Iosif” din Cluj (A kolozsvári „Ferenc József Tudományegyetem fondja). Beadványi jegyzőkönyvek, 1872 – 1873.

- **Értesítők:**

1. *A Ferencz József m. kir. Tudományegyetem tanácsához intézett elvi jelentőségű rendeleteinek gyűjteménye az 1872/3 – 1898/9 tan évekről.* Kolozsvár, 1900.
2. *A Ferenc József Magyar Királyi Tudományegyetem tanácsához intézett elvi jelentőségű rendeleteinek gyűjteménye az 1872/73 – 1898/99 tan évekről.* Kolozsvár, 1900.
3. *A kolozsvári Magyar Királyi Tudományegyetem. A jog- és államtudományi karok véleménye a főtanodai törvényjavaslatról.* Kolozsvár, 1873.
4. *A Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXII-III tanév téli szakára s az 1873-ra kitűzött jutalomtételek.* Nyomtatott a Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomdában, Buda, 1872
5. *A kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXII-III tanév téli szakára,* Nyomtatott Stein J. Magyar Királyi Egyetemi Nyomdásznál, Kolozsvár, 1872.
6. *A kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXII-III tanév nyári szakára,* Nyomtatott Stein J. Magyar Királyi Egyetemi Nyomdásznál, Kolozsvár, 1873.

- **Szakirodalom**

1. Balázs Sándor, Bodó Barna, Csetri Elek (szerk.): *Fehér könyv az erdélyi magyar felsőoktatás kálváriájáról*. Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete, Kolozsvár, 2009.
2. Bisztray Gyula, Szabó T. Attila, Tamás Lajos (szerk.): *Erdély magyar egyeteme. Az erdélyi egyetemi gondolat és a M(agyar) K(irályi) Ferenc József Tudományegyetem története*. Kolozsvár, 1941.
3. Egyed Ákos: *Gróf Mikó Imre*. Charta, Sepsiszentgyörgy, 2007.
4. Gaal György: *Egyetem a Farkas utcában*. Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság, Kolozsvár, 2002.
5. Ghitta, Ovidiu (szerk.): *Istoria Universității „Babeș-Bolyai”*. Mega kiadó, Kolozsvár, 2012.
6. Márki Sándor: *A M(agyar) K(irályi) Ferencz József Tudományegyetem története 1872-1922*. Szeged, 1922.
7. Márki Sándor, Pisztory Mór: *A kolozsvári m. kir. Ferencz József Tudományegyetem története*. Kolozsvár, 1890.
8. Pisztory Mór: *A kolozsvári. m. kir. Ferencz József Tudományegyetem jog- és államtudományi kara 1872-1895-ig*. Budapest, 1896.
9. Szögi László, Varga Júlia: *A szegedi tudományegyetem és elődei története I. rész. A Báthory-egyetemtől a Kolozsvári Tudományegyetemig 1581–1872*. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged 2011.
10. Vincze Gábor: *A száműzött egyetem*. Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged, 2006.